

Виховання пов'язано з формуванням у студентів поглядів, переконань, цінностей, стосунків, здібностей. Ці найважливіші структурні компоненти особистості зустрічаються у навчанні будь-якої діяльності, поведінці, спілкуванні. Розвиток і становлення особистості майбутнього інженера здійснюється під впливом навчання і виховання, соціального і біологічного факторів. Наприклад, соціальний фактор сприяє соціалізації особистості, адаптації життя у суспільстві: студенти формують соціальні та духовні взаємовідносини з людьми, оволодівають засобами соціального життя, досвіду і моральними цінностями.

Висновки. Отже зробимо висновки – щоб вплинути на професійну мотивацію студента можна використовувати засоби позааудиторної виховної роботи, які і будуть перевірятися в рамках нашого подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Гура С.О. Роль куратора в адаптації студентів інженерів-педагогів/С.О.Гура / Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: 36. наук. пр. – Харків: Харківський інститут мистецтв ім. Котляревського, 2000. – Вип.5. – С.180 – 185.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання/Іван Дмитрович Бех. – К., 1998. – 203 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: [Уч.пособие]/Ирина Александровна Зимняя. – М., 1997.
4. Немов Р.С. Психология: Учебник для студентов высших пед. учебных заведений: В 3-х кн./Р.С.Немов. – М.: Просвещение – ВЛАДОС, 1995. – Кн.3
5. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А.Реан, Н.В.Бордовская, С.И.Розум. – СПб.: Питер, 2008. – 432с.
6. Слостенин В.А. Профессиональная деятельность и личность педагога / В.А.Слостенин // Педагогическое образование и наука.– М., 2000. – № 1.

*Е.В.Султанова,
аспірантка Вінницького державного
педагогічного університету
ім. М.Коцюбинського*

ЗНАЧЕННЯ САМОАКТУАЛІЗАЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті «Значение самоактуализации будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки» рассматривается обучение, которое должно быть направлено на профессионально-личностную самоактуализацию, то есть на реализацию и развития творческого потенциала каждого студента, способствовать его индивидуальному профессиональному росту, являются важным этапом на пути развития личности студента и определения профессиональных перспектив. Изучается мотивация стремления будущего

учителя музики к самоактуалізації. Розкривається значення самоактуалізації і вимоги до неї.

Ключеві слова: самоактуалізація, значення самоактуалізації, майбутній учитель музики, професійна підготовка, мотивація.

В статті «Значення самоактуалізації майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки» розглядається навчання, яке повинно бути спрямоване на професійно-особистісну самоактуалізацію, тобто на реалізацію і розвиток творчого потенціалу кожного студента, сприяти його індивідуальному професійному росту, бути важливим етапом на шляху до розвитку особистості студента та визначення професійних перспектив. Вивчається мотивація прагнення майбутнього вчителя музики до самоактуалізації. Розкривається значення самоактуалізації та вимоги до неї.

Ключові слова: самоактуалізація, значення самоактуалізації, майбутній учитель музики, професійна підготовка, мотивація.

The article «The mining of self-actualization future teacher of music is in a process of the professional training» has education, which must be trended to the profession-personal self-actualization or to the realization and the development of creative potential of every student, to promote his personal professional advance and it's an important stage for the way of the student's personal development and the decision of professional prospects. It is studied the motivation of the aspiration future teacher of music to self-actualization. It is discovered the meaning of self-actualization and the demands to it.

Keywords: self-actualization, the mining of self-actualization, future teacher of music, professional training, motivation.

На сьогодні в нашій країні відбуваються глибокі перетворення в соціокультурній сфері, які розкривають різноманітність суспільного життя, надають різні права та волю людині, а також потенційну можливість особистісного вибору, але в той же час створюють високий рівень конкуренції в усіх сферах професійної діяльності, ситуації, в яких багато чого залежить від ініціативи та рівня професіоналізму самої особистості. Саме тому в професійній освіті, поряд з підготовкою спеціаліста ще більш актуальним стає завдання формування прагнення до самоактуалізації та відповідних професійних умінь та навичок у системі підготовки майбутнього фахівця високого рівня кваліфікації.

Навчання у вищому педагогічному закладі являє собою налагоджений процес, який сприяє накопиченню студентами великого об'єму інформації та оволодінню професійними вміннями та навичками.

Самоактуалізація також має професійну спрямованість, яка викликана перманентною необхідністю поповнення або оновлення професійних знань, особливо коли професійна робота досить складна за своїм характером.

Отже, мета даної статті може бути сформульована таким чином: проаналізувати значення самоактуалізації у студентів та обґрунтувати її необхідність у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Реальний стан справ у вищих педагогічних навчальних закладах поки що не дозволяє досягти дійсно масової професійно-творчої самоактуалізації

студентів. Перебуваючи в рамках навчальних вимог, студенти, часом, не мають можливості повною мірою висловити свою творчу індивідуальність, проявити когнітивну ініціативу. Це відбувається тому, що навчальна активність стимулюється, як правило, зовнішнім імперативом, носить прагматичний (утилітарний) характер і є необхідною умовою для виконання екзаменаційних і залікових вимог. Тим часом, всі контрольні навчальні заходи – це, по суті, стресогенні фактори, які пов'язані з втратою психічної та фізичної енергії. Недостатньо враховується віковий аспект і обставина, де студент – це особистість з певним життєвим досвідом і системою цінностей, яка активно розвивається і прагне до самоствердження, самовираження і самостійності в будь-якій діяльності. Недооцінка цих факторів особливо помітна при навчанні творчим спеціальностями, зокрема, професії вчителя музики. Проявляється це в неповному задоволенні потреб студента-музиканта як артистичної натури у вільному виконавсько-творчому самовираженні. Якщо для дитини самовираження – це віковий різновид самостійності, то для студента, майбутнього вчителя музики, це, перш за все, потреба у професійному самовираженні, самостверженні, можливість прояву свого індивідуально-особистісного досвіду через наявні професійні уміння і навички.

Необхідно відзначити, що навчання у вузі має бути спрямоване на професійно-особистісну самоактуалізацію, тобто, на реалізацію і розвиток творчого потенціалу кожного студента, сприяти його індивідуальному професійному зростанню, бути важливим етапом на шляху до розвитку особистості студента та визначення професійних перспектив. Як відомо, лише процесі творчості швидко розвиваються здібності, знання, вміння та навички, підвищується емоційно-інтелектуальна активність та самостійність, відбувається процес самовдосконалення і росту особистості.

«Навчати підрастаюче покоління на сучасному рівні вимог суспільства неможливо без постійного оновлення і збагачення свого наукового багажу, і перш за все, світоглядних та психолого-педагогічних знань. Знання – це не тільки неодмінна умова ефективності навчання, успішності рішення педагогічних завдань, вони надають викладачу підставу передбачати впевненість у своїх діях, стають опорою для творчості» [8, 2].

«Навчання через творчість може бути надзвичайно корисне не стільки для підготовки людей до творчих професій або до продукування витворів мистецтва, скільки для створення доброї людини» [5].

Вуз для студента є стартовим майданчиком перед виходом у самостійне професійне життя. Тому велику роль для самовизначення наших випускників після закінчення вузу буде грати наявність або відсутність у них впевненості у власному професіоналізмі, одним з показників якого є творчі успіхи, здатність до самостійної діяльності, творчої ініціативи та самоактуалізації. Можна погодитись з думкою С.Д.Смірнова: «Вищий навчальний заклад слугує не стільки, мабуть, для передачі знань, скільки для розвитку і відтворення спеціального культурного прошарку, найважливішим елементом якого є сам фахівець. Фахівця, як представника певної культури, характеризує певний набір

знань та умінь, але і певний світогляд, життєві настанови і цінності, особливості професійної поведінки тощо» [9].

Є підстави вважати, що у навчальному процесі все більше відчувається потреба самореалізації творчого потенціалу студента - майбутнього вчителя музики. У той же час існують невикористані можливості для самоактуалізації студента (щодо розкриття та реалізації індивідуальних творчих потенцій) і для надання навчально-творчої діяльності. На музично-педагогічному факультеті це можливо вирішити в умовах «вільної музично-виконавської практики», що представляє собою багатий резерв розвитку професійно-особистісних якостей студента-музиканта.

Отже, самоактуалізація – це безперервна реалізація потенціальних можливостей, здібностей і талантів, здійснення своєї місії, долі та ін., більш повне пізнання та прийняття своєї особистої природи, невтомне прагнення до єдності, інтеграції, або внутрішньої енергії особистості та особистісний розвиток.

Будь-яка діяльність – мистецтво, педагогіка, психологія, релігійно-філософська система, передбачає розвиток людини. Першою характерною ознакою є те, що будь-якому розвитку необхідно робити вольове зусилля для продовження особистісного зростання. Другою постійною ознакою є те, що вольове зусилля має носити якщо не постійний, то систематичний характер. Третя постійна ознака – це вимога витратити достатню кількість часу для заняття будь-якою розвиваючою системою.

По-друге, будь-яка розвиваюча діяльність автоматично відділяє практикуючого від його найближчого оточення, що не розділяє його захоплення.

І по-третє, сукупність всього вищезгаданого рано чи пізно ставить практика у безвихідну ситуацію. При подальших тренуваннях або заняттях, коли думки, час та увага практика все більше і більше займає улюблена справа, він стає перед вибором – чи кинути все задля улюбленої справи, або жити як «всі», покинув займатися тим, що є сенсом всього життя.

Теоретичний аналіз особливостей самоактуалізації учнівської молоді сприяє особистісному саморозвитку та самовдосконаленню особистості. Слід зазначити, що процес самоактуалізації особистості детермінований характерними для її життя потребами. На цьому етапі існує цілий спектр потреб, тому що інтелектуальне життя індивіда може бути досить різноманітним. Потреба в самоактуалізації може бути визначена прагненням особистості розширити свій загальний кругозір, бути пов'язаною з необхідністю розширення знань в галузі науки, яка цікавить найбільше. Потреба у самоактуалізації також може бути пов'язана з бажанням поглибити професійну кваліфікацію, та поповнити свою ерудицію у будь-якій іншій галузі знань.

Як показує аналіз джерел, в яких розглядаються проблеми самоактуалізації молоді, питання про особливості самоактуалізації студентів музично-педагогічного факультету з урахуванням визначеної спеціалізації,

детально і всебічно не розглядалося, хоча певні дослідження з вивчення музично-педагогічної самоактуалізації студентів проводилися.

Різні сторони самоактуалізації розглядали Л.І.Анциферова, Т.І.Артем'єва, Л.Я.Гозман, О.Б.Лісовська, М.В.Кроз, Д.А.Леонтьєв, Ю.М.Милославський та ін. Змістових аспектів самоактуалізації особистості підлітків та юнаків торкалися О.С.Газман, І.Кон, А.В.Мудрик, Г.А.Цукерман та ін.

Особливий інтерес в галузі музичної педагогіки представляють роботи таких авторів, як Л.Г.Арчажнікова, Л.А.Баренбойм, А.Гольденвейзер, Г.Коган, Г.Г.Нейгауз, Г.М.Ципіна, А.Щапов та інші.

Фахівці музичної освіти (О.А.Апраксина, Е.Б.Абдулін, Н.Д.Гродзенська та ін) наголошують на необхідності педагогічного управління процесом самостійного музичного пізнання учнів, управління формуванням їх позанавчальних музичних інтересів, отриманням музичної інформації з різних джерел.

Існує думка про те, що професійна самоактуалізація стає гострою необхідністю для фахівця, який виконує покладені на нього професійні функції в повному обсязі. Потрібно наголосити, що самоактуалізаційна робота фахівця відрізняється багатоплановістю, варіативністю форм і методів, вимагає оволодіння всією системою умінь і навичок самоактуалізації [7].

На тлі великого значення самоактуалізації для фахівців, що виконують складні види професійної діяльності, допускається, на наш погляд, недооцінка його ролі у професіоналізації особистості на етапі її навчання у професійних навчальних закладах, де перевага надається розвитку загальних умінь (робота з книгою, уміння виконувати конспекти, підготовка творчих самостійних робіт) [7].

У системі підготовки майбутнього фахівця високого рівня кваліфікації центральне місце повинно займати завдання формування мотивації самоактуалізації відповідно професійно обумовлених умінь та навичок. Від того, наскільки позитивно буде налаштований молодий фахівець на постійну самоактуалізацію ще в студентські роки, буде залежати його якісне професійне зростання і тоді, коли він почне свою діяльність як дипломований фахівець. То ж в професійних навчальних закладах мають бути створені спеціальні стимулюючі умови для самоактуалізації студентів.

Виходячи з контексту навчання певної професійної діяльності та специфіки типу професійного навчального закладу необхідно приділити увагу особливостям самоактуалізації студентів, які навчаються на музично-педагогічному факультеті. Специфічні характеристики даного феномена повинні бути викладені за допомогою проведення особистісно-аспектного аналізу його сутності та місця у загальному процесі професійного розвитку майбутнього педагога-музиканта.

Слід зазначити, що значущість професії вчителя музики має тенденцію зростання. Це можна підтвердити тим, що професія педагога, на думку міжнародних експертів, має тенденцію прискореного старіння. Звідси

визначається, що педагог повинен оновлювати ці знання протягом усього свого професійного життя [10, 3].

Специфіка самоактуалізації студентів музично-педагогічного профілю частково розкривається у своєрідності мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до самоактуалізації.

Стосовно мотиваційного аспекту, Н.Л.Наумченко виділяє наступні особливості мотивації для студентської молоді:

- визначення необхідності постійно вдосконалюватися, розширювати і поглиблювати знання;
- прагнення критично оцінювати свою професійну діяльність;
- чітке визначення перспективи творчої діяльності молодого спеціаліста: досконало оволодіти професійною майстерністю, досліджувати і вирішувати складні проблеми, оволодіти технікою моделювання, підвищувати продуктивність праці [7].

Зокрема, автор зазначає, що основним мотивом роботи над собою у студентів є прагнення до більш широкої (загальної і професійної) самоактуалізації. Тут позначається більш високий розвиток пізнавальної самостійності у студентів музично-педагогічного факультету: вони чіткіше розуміють необхідність самоактуалізації в сучасних умовах, систематично працюють у бібліотеці, вміють писати реферати, складати конспекти, володіють культурою розумової праці, відрізняються динамічністю [4].

На відміну від школярів, у студентів педагогічного університету більш чітко виділяється прагнення до професійної самоактуалізації як головного мотиву роботи над собою.

Для більш чіткого висловлювання можливих мотивів самоактуалізації, необхідно виділити, перш за все, 4 види відповідних мотивів:

- соціальний, обумовлений свідомістю боргу та відповідальності, необхідністю побудови планів на майбутнє;
- пізнавального інтересу, в основі якого полягає бажання і прагнення знайти самостійну відповідь на поставлене питання або цікаву проблему, що вимагає інтелектуальної напруги;
- прагнення до професійного самовдосконалення та саморозвитку, яке засноване на особистісних якостях;
- бажання набути більше знань для поповнення професійної компетентності.

Різні труднощі, які виникають із-за недостатньої культури розумової праці і загальної неплідготовленості студентів до самоактуалізації, завжди пов'язані з невмінням студентів працювати самостійно [6, 1].

В наш час існують різні типи навчальних закладів, які відрізняються між собою за ознакою можливостей надати певний рівень освіти та професійної кваліфікації. Зрозуміло, що чим вище рівень кваліфікації майбутнього фахівця, тим вище вимоги до здатності особистості самоактуалізовуватися, до чого необхідно готувати тих, хто бажає оволодіти улюбленою професією. Тож постає

питання про те, як система завдань професійної підготовки фахівця визначає самоактуалізацію особистості саме в даному типі вищого навчального закладу.

Розглядаючи діяльність студентів як засіб кращого засвоєння ролі вчителя, особливо важливо пов'язувати процес самоактуалізації майбутнього фахівця з системою професійної підготовки, яка закладена у навчальному плані, при цьому увагу приділяти, в першу чергу, загальнопрофесійним спеціальним предметам.

Змістова характеристика особливостей у процесі засвоєння професії вчителя є невід'ємним компонентом його професійної підготовки та оволодіння вміннями та навичками самоактуалізації.

У процесі розвитку музично-педагогічної самоактуалізації студенти за особистою ініціативою вдосконалюють свої знання, уміння і навички в музично-педагогічній діяльності з метою досягнення професійної майстерності, розвитку своїх творчих здібностей та обдарувань. Розкриваючи поняття «музично-педагогічна самоактуалізація», є доцільним розглянути її особливості:

1. Додаткова пізнавальна робота з музичних дисциплін:

- теорія музики;
- сольфеджіо;
- музичний інструмент;
- історія музики;
- вокал;
- диригування;
- гармонія та ін.

2. Самостійна робота з підбору, розвиток імпровізаційних здібностей і письменництва в галузі музичного мистецтва.

3. Заняття в предметних гуртках з музичних дисциплін.

4. Систематичне читання музикознавчої літератури.

5. Прийняття активної участі в музичних конкурсах, фестивалях.

6. Підготовка рефератів і курсових робіт з музичних дисциплін.

Якщо розглядати вимоги до музично-педагогічної самоактуалізації студентів, тоді до головних можемо віднести наступні:

- необхідно працювати над вдосконаленням загальних навичок в галузі музично-педагогічної техніки;
- засвоювати уміння підняти учням музичний матеріал;
- бути в курсі новітніх педагогічних та музичних технологій навчання і виховання;
- постійно прагнути до широкого кругозору знань з усіх музично-педагогічних дисциплін;
- оволодівати вміннями самоактуалізовуватися та використовувати найбільш раціональні з них;
- розвивати в собі потребу і звичку до систематичної роботи над собою та ін.

Багато в чому це має залежати від викладачів, які повинні володіти сучасними знаннями музичного життя і частіше знайомити з ними студентів.

Отже, аналізуючи значення самоактуалізації майбутнього вчителя музики в процесі професійної освіти можна зробити такий висновок: це цілеспрямована діяльність студентів з удосконалення наявних і придбання нових музично-педагогічних знань та творчих засобів діяльності, їх самостійне використання, відповідно до характеру виконуваної роботи, що виступає важливим чинником професіоналізації особистості студента. В основу музично - педагогічної самоактуалізації студента має бути закладено виражене прагнення особистості як до розвитку своїх здібностей у галузі музики, так і до самостійного засвоєння навичок її викладання.

Список використаних джерел

1. Анцибор М.М. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов при изучении дисциплин педагогического цикла / М.М.Анцибор. – М., 1989. – 238 с.
2. Джердималиева Р.Р. Реализация принципа самостоятельности в процессе методики подготовки студентов на музыкально-педагогическом факультете: Автореферат дис. на соискание ученой степени к.п.н. / Р.Р.Джердималиева. – М., 1981. – 16 с.
3. Журавлева Е.Е. Современные тенденции в разработке проблемы самосовершенствования личности средствами эстетического воспитания в Британских психолого-педагогических исследованиях: автореферат дис. на соискание ученой степени к.п.н. / Е.Е.Журавлева. – Казань, 1993. – 18 с.
4. Маслов А.С. О мотивации самообразования учащихся педагогического училища / А.С.Маслов // В сборнике статей "Самообразование школьников и развитие их личности"; под ред. Кулько В.А. – Волгоград, 1978. – 104 с.
5. Маслоу А.Х. Дальние пределы человеческой психики: Пер. с англ. / А.Х.Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 432 с.
6. Назарова О.Л. Модель самообразовательной деятельности студентов / О.Л.Назарова // Специалист. – 1998 – № 7. – С. 5 – 18 с.
7. Наумченко И.Л. Самостоятельный учебный труд студентов / И.Л.Наумченко. – Саратов, 1984 – 47 с.
8. Скульский Р.П. Учиться быть учителем / Р.П.Скульский. – М., 1986. – 101с.
9. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. – М.: Аспект-пресс, 1995. – 154 с.
10. Шаймарданов Р.Х. Интенсификация внеаудиторной профессиональной подготовки будущего учителя: дис. на соискание ученой степени к.п.н. / Р.Х.Шаймарданов. – Казань, 1989. – 199 с.